

РЕЦЕНЗІЇ

Андрій Богачов

ГАЙДЕГЕР І ФЕНОМЕНОЛОГІЯ.

Westerlund, F. (2020). *Heidegger and the Problem of Phenomena*. London: Bloomsbury.

У книжці розглядається стосунок феноменології та історизму у філософії Мартина Гайдегера. Автор, фінський дослідник Фредрик Вестерлунд (університет Ювяскюля), бачить у цьому стосунку передовсім проблему істини дотеоретичного, чи первісного, досвіду, отже, проблему даності незмінних структур цього досвіду, тобто феноменальної даності, що принципово відмінна від мінливої історичної даності, визначальної як для буденної картини світу, так і для наукової.

Фредрик Вестерлунд окреслює свій підхід до проблеми феноменів так: «Що це значить: дещо показується чи дається як осмислений феномен у нашому досвіді? Що це значить: бачити, розуміти й виражати такі феномени? Чи може наш цілком інтуїтивний досвід феноменально даного служити основою для нашого розуміння? І чи цей досвід істотно детермінований історичними контекстами сенсу – мовами, поняттями, нормами, – в яких ми живемо, так що наше критичне розуміння цих контекстів не може обґрунтовуватися на підставі феноменологічної дескрипції інтуїтивно даного, а потребуватиме форм іншого виду концептуального, герменевтичного чи деконструктивістського аналізу?» (р.13).

Далі ця проблема постає у світлі конфлікту двох тенденцій, які ретельно й систематично аналізовані в історико-філософському дослідженні, викладеному як хронологічна оповідь про цей конфлікт протягом усього філософського шляху Мартина Гайдегера, починаючи з його Фрайбурзьких лекцій 1919–1921 років (1 розділ) і фундаментальної онтології (2 розділ) і закінчуючи працями пізнього періоду творчості (3 розділ).

Перша тенденція є пошуком способу «повернутися до самих речей». Цю феноменологічну тенденцію, як відомо, Гайдегер засвоїв завдяки Гусерлеві, своєму вчителю. Останній трактував це «повернення» як створення методу дескрипції феноменів, тобто буттєвого сенсу найрізноманітніших предметів («речей»), відповідно, методу уникнення всіляких теоретичних упереджень, «натуралістичних» конструкцій та соціально-культурних імплікацій, які негативно впливають на сутнісне пізнання предметів, бо утворюють і визначають їхню релятивну – протилежну до феноменальної – даність, тобто псеводаність, яку й має долати «строга наукова» філософія.

© А. Богачов, 2021

Друга тенденція протилежна до першої, оскільки виходить з тези, запозиченої від філософії життя, насамперед від Вільгельма Дильтея, про те, що неодмінно існує «до-теоретична» – по суті недоступна для будь-якого споглядально-об'єктивувального («строго наукового») методу – залежність змісту феноменів від усіляких історичних, «життєвих» контекстів їхньої даності, тобто виходить з тези релятивізму про те, що зміст феноменів неодмінно визначений історичним і «скінченим» способом існування людини.

Хоча думка про присутність цих двох тенденцій у філософії Мартина Гайдегера аж ніяк не нова, Фредрик Вестерлунд здійснює спробу по-новому прослідкувати й тлумачити ці тенденції. Для цього він не тільки вдається до нового розгляду концептуальних суперечностей між Гусерлем і Гайдегером, а й відмовляється від схеми Вільяма Дж. Річардсона¹, якої дотримується чимало дослідників філософії Гайдегера. На мій погляд, цю схему можна подати як історію думки Гайдегера у вигляді руху «від логосу до міфу», тобто від логосу феноменології молодого Гайдегера до міфу історії буття пізнього Гайдегера.

Автор книжки, відкидаючи згадану схему, пропонує низку аргументів на користь історії Гайдегерової думки, що виявляється постійним обстоюванням феноменологічного логосу під час розлогих демонстрацій історії буття. Очевидно, завдання творця такої схеми полягатиме в тому, щоб охопити свою картину історії мислення Гайдегера рамкою інтерпретації цього мислення як водночас мислення «феноменальності феноменів» і таким чином зняти з Гайдегера звинувачення в цілковитому історизмі.

Зауважмо, щодо питання такої інтерпретаційної рамки Вестерлунд повністю свідомий того, що згідно з герменевтичним принципом самого Гайдегера претензія на істинність певної інтерпретації його філософії щоразу керована історичними упередженнями («контекстами») інтерпретатора, а значить принципово не може відповідати «строго науковому» стандарту вивчення того, що «насправді думав сам автор цих текстів», у даному разі – Мартин Гайдегер. З цієї причини Фредрик Вестерлунд відмовляється від «екзегетичної інтерпретації», яка намагається дотримуватися цього стандарту, і декларує, що провадитиме «філософську інтерпретацію», орієнтовану не лише на розуміння сказаного автором, а й на предметну істину сказаного, тобто на відповідність сказаного «самим речам». У даному разі – на відповідність існуванню такого предмета, як феноменальна даність сутності самих речей, до якої завжди намагалася пробитись думка Гайдегера.

Тому Вестерлунд закінчує своє дослідження епілогом, в якому подає проблему феноменів – тобто й Гайдегерову проблему феноменологічного опису незмінної основи влади історично контексту та «скінченної» людської долі – таким чином, щоб сама ця проблема вже була не тільки інтерпретаційною рамкою історії Гайдегерового осмислення можливості даності «самих речей», а й прямо стосувалася вірогідного знання необхідності існування феноменів, яке дістаємо завдяки рефлексійному осягненню структур нашого досвіду, що трансцендують усі історичні упередження, які тільки можемо мати щодо них.

Тут слід підкреслити, що зазначену необхідність існування феноменів, усе ж, не можна побачити як наслідок аналізу історії дедалі нових спроб Гайдегера мислити феномени

¹ Див.: [Richardson 1963]. У цій праці, що є одним з перших досліджень філософії Гайдегера, автор спочатку хотів використати формулу «від феноменології до мислення», але, за порадою Гайдегера, замінив її на іншу: «через феноменологію до мислення».

як такі, що трансцендують зміст усіх історичних упереджень, невтомно розкриваних думкою Гайдегера. Натомість автор дає зрозуміти, що весь шлях філософії Гайдегера є радше маніфестація неодмінної потреби в існуванні феноменів. Маніфестація саме через те, що цей шлях так чи так оминає, але що є царинною найочевиднішою необхідності феноменів. Ідеться про справді людське й загальнолюдське спілкування, отже, про царину універсальної етики, яка спирається на первісний досвід відповідних феноменів.

На мій погляд, якраз це є головний пункт дослідження Вестерлунда. Воно, відповідно, збагачує новими аргументами нинішню жваву дискусію навколо потрібних етичних висновків з Гайдегерової філософії, зокрема, доповнює такими аргументами зі свого 3-го розділу, які доводять певний зв'язок між підтримкою націонал-соціалізму, до якої вдався Мартин Гайдегер, і деякими його філософськими переконаннями.

До теж вагомих результатів історико-філософської праці Вестерлунда можна зарахувати трактування окремих етапів думки Гайдегера, а саме: як відбувся відхід від ранньої феноменології фактичного життя, коли 1921 року Гайдегер відкрив у Аристотеля історичну «як»-структуру (*Als-Struktur*) розуміння; як амбівалентність Гайдегерового поняття феноменів і феноменології спричинила відмову від проєкту фундаментальної онтології, пропонованого передовсім у «Бутті і часі» (1927); як Гайдегерів «поворот» середини 30-х років стався через спроби розв'язати проблему феноменів.

Одне слово, книжку Фредрика Вестерлунда «Гайдегер і проблема феноменів» можна читати як докладне й послідовне вивчення суперечностей, що виникають протягом усього руху мислення Гайдегера на тлі філософії як феноменології. Єдине, чого тут, можливо, бракуватиме для достатньо успішного осмислення виявлених суперечностей, то це ширшого філософського тла².

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Богачов, А. (2017). До питання про діалектичне обґрунтування онтології. *Sententiae*, 36(2), 30-49. <https://doi.org/10.22240/sent36.02.030>
- Richardson, W. J. (1963). *Through Phenomenology to Thought*. Preface by Martin Heidegger. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers.
- Westerlund, F. (2020). *Heidegger and the Problem of Phenomena*. London: Bloomsbury. <https://doi.org/10.5040/9781350086500>

Одержано 2.10.2020

REFERENCES

- Bogachov, A. (2017). On the dialectical justification of ontology. *Sententiae*, 36(2), 30-49. <https://doi.org/10.22240/sent36.02.030>
- Richardson, W. J. (1963). *Through Phenomenology to Thought*. Preface by Martin Heidegger. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers.
- Westerlund, F. (2020). *Heidegger and the Problem of Phenomena*. London: Bloomsbury. <https://doi.org/10.5040/9781350086500>

Received 2.10.2020

² Див. спробу знайти місце постмодернізму Гайдегера на історичному тлі філософії як онтології: [Богачов 2017].

Andriy Bogachov

Heidegger and Phenomenology. Westerlund, F. (2020). *Heidegger and the Problem of Phenomena*. London: Bloomsbury.

Review of Westerlund, F. (2020). *Heidegger and the Problem of Phenomena*. London: Bloomsbury.

Андрій Богачов

Гайдеґер і феноменолоґія. Westerlund, F. (2020). *Heidegger and the Problem of Phenomena*. London: Bloomsbury.

Огляд книги Westerlund, F. (2020). *Heidegger and the Problem of Phenomena*. London: Bloomsbury.

Andriy Bogachov, Doctor of sciences in philosophy, professor of Department of Theoretical and Practical Philosophy at Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Андрій Богачов, д. філос. н., професор кафедри теоретичної і практичної філософії Київського національного університету ім. Тараса Шевченка.

e-mail: a.bogachov@gmail.com
